

ביאורים

שלוש מידות של הבורא הביא המהר"ל לעיל כמקבילות לשלושת החומשים הראשונים. ראינו שם ששלוש המידות הללו מופיעות לראשונה בחומש דברים: "כי ה' אלהיכם הוא אלהי האלילים ואדני האדנים האל הגדל הגבר והנורא" [דברים י, יז]. כעת נותר לפרש מהו עניינם של שני הספרים האחרונים - במדבר ודברים.

המהר"ל מסביר שחומש במדבר הוא כנגד הנאמר בפסוק הבא: "עשה משפט יתום ואלמנה" [שם יח]. עשיית המשפט קשורה להנהגת ה' בעולם, תפקידו של השופט הוא להחליט מה היא ההנהגה הנכונה בעולם בדברים רבים. הנהגה זו הופיעה במדבר בהליכה של עם ישראל לפי ציווי ה', בזמנים ובדרך שהתווה.

חומש דברים הוא החומש החותם את התורה כולה. חומש זה עוסק במציאות השלמה של עם ישראל בארצו כאשר הנהגתו על פי התורה, ומהווה מעין הכנה אחרונה לקראת הכניסה לארץ. ספר זה, השונה במהותו משאר הספרים, מבטא את ההשלמה של עם ישראל, ומבטא את המציאות השלמה שבאה מתוך הנהגת ה' את המציאות.

הרחבות

• החסיד הוא המנהיג

וכל הנהגה לה שלמות. רבי יהודה הלוי בספר הכוזרי מתאר בפירוט רב את החסיד, האיש שנמצא במדרגה העליונה על פי התורה, כמושל:

"החסיד הוא מי שהוא מושל, נשמע בחושיו וכוחותיו הנפשיים והגופניים (=גופניים), ומנהיגם... והוא המוכן לממשלה, כי אלו היה מושל במדינה היה נוהג בה בצדק כאשר נהג בגופו ונפשו. וחסם הכוחות התאויים (=המתאויים, התאוות) ומנע אותם מן הריבוי אחר אשר נתן להם חלקם... וחסם הכוחות הכעסנים המבקשים לנצוח, אחר אשר נתן להם חלקם בניצחון המועיל... ונתן לחושים חלקם במה שמועיל לו... וכן השמע והראות וההרגשה המשתתפת הולכת אחריהם, ואחר כך היצר והרעיון והמחשב והזכרון, ואחר כך הכח החפצי המשתמש בכל אלה, והם משמשים עובדים לחפץ השכל. ולא עזב אחד מאלו הכחות והאיברים שירבה במה שהוא מיוחד בו ויפחית הנשארים. וכאשר עשה צרכי כל אחד מהם... אז יקרא אל עדתו כמושל הנשמע שקורא אל חילו השומע לעזור לו" [ספר הכוזרי ג, ה].

כמו המושל, הדואג לכל האנשים שיקבלו את צרכיהם ומחלק את התקציב, כך החסיד מושל בכוחותיו ומחלק את 'תקציב' הכוחות לכל נטייה בנפש, לפי צרכיה האמתיים בהנהגת השכל. החסיד יוכל להתמנות גם כמנהיג של ציבור, כיוון שידוע לחלק את המצוי לפי הצרכים. בזכות יכולתו של החסיד לשלוט בכוחותיו, הוא יכול להתקדם - וכוחותיו יישמעו לו.

לעילוי נשמת פרידה אספוס בת דב יששכר הלוי ע"ה
לעילוי נשמת מרים בת יצחק קלמן ע"ה

ספר הרביעי שהשם יתברך מנהיג את הנמצאים בחקמתו ובהנהגה ראויה, כמו שהיה מנהיג את ישראל במדבר בכל מסעיהם שהיו הולכים, וזה נגד עושה משפט וגו'. שכל זה הנהגת השם יתברך הנמצאים בהנהגה ראויה, ולפיכך מתחיל הספר במדבר בסדר הדגלים, ואיך היו נוסעים, ומנהיג אותם על פי הענין, עד סוף הספר שחננו בערבות מואב, שהוא מסע האחרון. ואלו ארבעה דברים הם נזכרים בארבע פרשיות תפלין גם כן, וכאשר בארנו למעלה במקומו בארבעה, ענין אלו ארבעה דברים.

אמנם משנה תורה הוא ענין זולת זה, וזה שהוא יתברך משלים הכל עד שהכל משלם. ודבר זה ענין בפני עצמו, ומזה הוא משנה תורה שהוא שלמות התורה. ובזה היה משלים ענין ישראל עד שהיו שלמים מכל וכל, כי בספר הרביעי שם הנהגת ישראל, וכל הנהגה לה שלמות, ולפיכך בספר החמישי משלמת ישראל עד שהיו שלמים לגמרי. וההשלמה דבר נבדל בפני עצמו, לך מה שהיו משלמים הוא ספר בפני עצמו. ובדאי כי היה השלמת ישראל בסוף ארבעים שנה, וכדכתיב (דברים כט, א): ולא נתן ה' לכם לב לדעת, ועיניכם לראות וגו', עד היום הזה. שהיו ישראל שלמים בסוף מ' שנה שהלכו במדבר לנסותם, עד שהיו שלמים. וזהו ספר חמישי. ולפיכך ספר החמישי משנה תורה, כי כל השלמה וסוף, כפול. ודבר זה ידוע כי כל סוף יש לו כפילות, ואין זה מקומו. וספר משנה תורה אינו משתף מחבר לגמרי עם הארבעה ספרים, כי זה ענין ההשלמה שהוא מיוחד, כמו שהוא ידוע למבינים בענין ההשלמה הזאת, שהוא דבר נעלם.

ספר במדבר כנגד עושה משפט, שהוא מנהיג

ספר דברים, משנה תורה, השלמת התורה והשלמת ישראל

הספר הרביעי מלמד שהקב"ה מנהיג את הנבראים בחקמתו בהנהגה ראויה, כדוגמת הנהגת ישראל במדבר בכל המסעות שהלכו, וזה כנגד עושה משפט. לכן מתחיל ספר במדבר בהנהגת הדגלים, וכיצד נסעו במדבר על פי הנהגת הענין, עד סוף הספר שחננו בערבות מואב, שהוא המקום האחרון לפני כניסתם לארץ. ארבעת העניינים שכנגדם בא כל אחד מארבעת החומשים הראשונים נזכרים בארבע פרשיות התפלין, כמו שבארנו באריכות בפרק מד.

ספר משנה תורה הוא עניין אחר, וענינו שהקב"ה משלים את הכל עד שהכל מושלם. דבר זה הוא עניין נפרד מעניין ארבעת החומשים הראשונים, וזה משנה תורה, שהוא שלמות התורה. בספר זה משלים את ענינם של ישראל, עד שהם שלמים לגמרי. בספר הרביעי דובר על הדרך בה מונהג עם ישראל, וכל הנהגה יש בה שלמות, ובספר החמישי משלים לגמרי. ההשלמה היא דבר נפרד בפני עצמו, לכן ספר החמישי הוא ספר בפני עצמו. השלמת ישראל היתה בסוף שנת הארבעים, וכמו שנאמר: "ולא נתן ה' לכם לב לדעת, ועיניכם לראות ואזנים לשמוע עד היום הזה", ואז, בסוף הארבעים שנה בהם התנסו עד שלמותם, היו ישראל שלמים. זהו הספר החמישי, ולכן הספר החמישי הוא ספר משנה תורה, כי כל סוף יש בו כפילות. דבר זה ידוע שלכל סוף יש כפילות, ואין כאן המקום להרחיב. ספר משנה תורה אינו מחובר לגמרי לארבעת הספרים הקודמים, כי ההשלמה היא עניין בפני עצמו, דבר הידוע למבינים בענין ההשלמה, שהוא דבר נסתר.

